

УДК 343.98

В. В. Білоус, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташица НАПрН України, м. Харків

ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Проаналізовано принципову здатність Єдиного реєстру досудових розслідувань задовольняти нагальні потреби судово-слідчої практики. Сформульовано пропозиції щодо ведення Реєстру у вигляді єдиної інтегрованої міжвідомчої електронної інформаційно-аналітичної системи, яка забезпечувала б централізоване автоматизоване збирання, обробку і зберігання криміналістично значущої інформації, а також надання її уповноваженим суб'єктам для задоволення наукових і практичних потреб.

Ключові слова: інформаційні і телекомунікаційні технології, Єдиний реєстр досудових розслідувань, криміналістична характеристика, криміналістична методика.

Діяльність органів кримінальної юстиції в епоху інформаційно-го суспільства характеризується високою інформаційною ємністю, постійною необхідністю в отриманні й обробленні великих обсягів даних і підтриманні раніше отриманих відомостей в актуальному стані. Забезпечення високого рівня інформаційних процесів при постійному зростанні обсягів даних становить надзвичайно складне завдання, вирішення якого стає можливим завдяки застосуванню знань, розробці методів і засобів роботи з інформацією на рівні технології¹. Тому задоволення актуальних і перспективних потреб правозастосовної, правоохоронної і правозахисної діяльності вимагає належного наукового обґрунтування та невідкладної розробки, адаптації і впровадження в судово-слідчу практику широкого спектра сучасних інформаційних технологій як найбільш витребуваних об'єктів інновацій. Передумови для цього слід визнати сприятливими: у рейтингу країн світу за індексом інновацій (INSEAD).

¹ Криміналістика : учеб. пособие / под ред. С. М. Колотушкина. – М. : Дашков и К ; Ростов н/Д : Наука-Спектр, 2012. – С. 204–205.

The Global Innovation Index 2012) Україна в 2012 р. посіла 63-тє місце серед 141 з оцїнованих країн¹. У глобальному рейтингу інновацій, складеному агенцією «Bloomberg», Україна обїяняла 42-ге місце з-помїж бїльше нїж 200 оцїнованих країн².

Розвиток в Україні інформаційного суспїльства та впровадження новїтнїх інформаційних технологїй в усїх сферах суспїльного життя, дїяльностї органїв державної влади та органїв місцевого самоврядування Указом Президента України «Про першочерговї завдання щодо впровадження новїтнїх інформаційних технологїй» вїд 20 жовтня 2005 р. № 1497/2005 визнано одним їз прїоритетних напрямїв державної полїтики. Концепцією Нацїональної програми інформатизацїї, схваленою Законом України «Про Концепцїю Нацїональної програми інформатизацїї» вїд 4 лютого 1998 р. № 75/98-ВР, визначено, що у сферї правоохоронної дїяльностї якїсно нова органїзацїя специфїчних режимїв зберїгання та оброблення інформацїї, зв'язок з мїжнародними правоохоронними органами забезпечать реалїзацїю активної, наступальної стратегїї у боротьбї з правопорушеннями, коруп-

¹ Глобальний їндекс інновацїй (The Global Innovation Index) – глобальне дослідження та рейтинг країн, що його супроводжує, за показником рївня розвитку інновацїй. Розрахований за методикою мїжнародної бїзнес-школи «INSEAD», Францїя. Дослїдження проводиться з 2007 р. ї на даний момент являє собою найбїльш повний комплекс показникїв їнновацїйного розвитку рїзних країн свїту. Глобальний їндекс їнновацїй складається з 80 рїзних змїнних величин, якї детально характеризують їнновацїйний розвиток країн свїту, що знаходяться на рїзних рївнях економічного розвитку. Успїшнїсть розвитку економіки пов'язана як з наявнїстю їнновацїйного потенцїалу, так ї з умовами для його втїлення у життя. Тому Їндекс розраховується як зважена сума оцїнок двох груп показникїв: 1) наявнї ресурси ї умови для проведення їнновацїй (*Innovation Input*): їнститути; людський капїтал ї дослідження; їнфраструктура; розвиток внутрїшнього ринку; розвиток бїзнесу; 2) досягнутї практичнї результати впровадження їнновацїй (*Innovation Output*): розвиток технологїй ї економіки знань; результати креативної дїяльностї. Таким чїном, підсумковий Їндекс являє собою спїввїдношення витрат та ефекту, що дозволяє об'єктивно оцїнити ефектївнїсть зусиль їз розвитку їнновацїй у тїй чи їншїй країнї (див.: Глобальний їндекс їнновацїй – інформацїя об їсследованнї [Електронний ресурс] / Центр гуманїтар. технологїй. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/global-innovation-index/info>). – Загл. с екрана).

² Україна вошла в рейтинг самых їнновационных стран [Електронний ресурс] // Лїга.Бїзнес. – 2013. – Режим доступа: <http://biz.liga.net/all/it/novosti/2421632-ukraina-voshla-v-reyting-samykh-innovatsionnykh-stran.htm>. – Загл. с екрана.

цією, організованою злочинністю, застосування нових інформаційних технологій у розкритті злочинів.

Вищевикладеним закладено підвалини для того, щоб у положеннях Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. було втілено позитивне сприйняття законодавцем технологізації життєдіяльності інформаційного суспільства взагалі та процесуальної діяльності зокрема. Так, поряд із розширенням нормативно визначеного переліку носіїв доказової інформації за рахунок електронних носіїв даних, оновленням переліку науково-технічних засобів, призначених для об'єктивної фіксації речових доказів, процесу та результатів слідчих (судових) дій, упровадженням електронних засобів фіксації, копіювання, зв'язку, контролю і забезпечення захисту осіб знайшла своє законодавче закріплення можливість дистанційного провадження окремих процесуальних дій у раніше невідомих вітчизняному кримінальному процесу режимах відео-або телефонної конференції (статті 232, 336); визнана можливість використання технологій під час проведення експертиз (ст. 518). Отримала свою законодавчу регламентацію ціла низка негласних слідчих (розшукових) дій, зумовлених упровадженням інформаційних і телекомунікаційних технологій: аудіо-, відеоконтроль особи; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця (статті 260, 263, 264, 267–270 КПК України). Своєрідним наріжним каменем нової парадигми кримінального процесу та важливою інформаційною технологією, упровадження якої, за задумом законодавця, має привести до позитивних зрушень у сфері кримінального судочинства, є передбачений ст. 214 КПК України Єдиний реєстр досудових розслідувань (далі – Реєстр), окремі критичні судження щодо якого вже знайшли своє відображення у наукових працях¹.

Є. Д. Лук'янчиковим на монографічному рівні досліджено методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування

¹ Берназ В. Регламентація початку досудового розслідування / В. Берназ, Н. Неледва // Вісн. прокуратури. – 2013. – № 1. – С. 64.

злочинів¹, В. В. Бірюковим – теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів², Д. М. Цеханом – теоретичні засади використання високих інформаційних технологій в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ³. Однак через відносно нещодавнє запровадження ведення Реєстру наукові дослідження щодо визначення принципової здатності цієї сучасної інформаційної технології у її нинішньому вигляді слугувати підвищенню ефективності кримінального провадження і вирішенню актуальних теоретичних і практичних завдань криміналістики ще не здійснювалися. Зазначене зумовило мету цього дослідження, яка полягає у визначенні існуючих переваг і недоліків Реєстру та формулюванні рекомендацій щодо його змістовного і технологічного вдосконалення задля ефективного використання у повному обсязі його потенціалу в судово-слідчій і науковій діяльності.

Важливе значення Реєстру визначається передусім тим, що згідно з ч. 2 ст. 214 КПК України з моменту внесення відомостей до нього розпочинається досудове розслідування. На виконання п. 22 Перехідних положень КПК України наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 р. № 69 створено Реєстр і затверджено Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – Положення). На створення Реєстру з Державного бюджету України в 2012 р. було витрачено близько 200 млн грн.

Підпунктом 1.2 п. 1 розділу I Положення Єдиний реєстр досудових розслідувань визначено як створену за допомогою автоматизованої системи електронну базу даних, відповідно до якої здійснюється збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення

¹ Лук'янчиков С. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів : монографія / С. Д. Лук'янчиков. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 360 с.

² Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів : монографія / В. В. Бірюков. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2009. – 264 с.

³ Цехан Д. М. Використання високих інформаційних технологій в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ : монографія / Д. М. Цехан ; Одес. держ. ун-т внутр. справ. – О. : Юрид. л-ра, 2011. – 214 с.

даних, зазначених у п. 2.1 цього Положення, які використовуються для формування звітності. Така дефініція спонукає піддати об'єктивному аналізу визначений ч. 5 ст. 214 КПК України і п. 2.1 Положення перелік даних, для опрацювання яких створено Реєстр, з точки зору не лише можливості сукупності цих даних забезпечити досягнення задекларованих цілей створення Реєстру, а й задоволення нагальних потреб судово-слідчої практики.

Так, згідно з ч. 5 ст. 214 КПК України до Реєстру вносяться відомості про: 1) дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника; 3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 4) стислий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела; 5) попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 6) прізвище, ім'я, по батькові та посаду службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та/або розпочав досудове розслідування; 7) інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань. До їх числа, крім тих, що визначені пп. 1–6 ч. 5 ст. 214 КПК України, п. 2.1 Положення, віднесено відомості про: 1) час надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) передачу матеріалів та відомостей іншому органу досудового розслідування або за місцем проведення досудового розслідування (ч. 5 ст. 36, ч. 7 ст. 214, ст. 216, ст. 218 КПК України); 3) дату затримання особи; 4) обрання, зміну та скасування запобіжного заходу (статті 178, 200, 202 КПК України); 5) час та дату повідомлення про підозру, відомості про особу, яку повідомлено про підозру, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, в учиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про

кримінальну відповідальність; 6) зупинення та відновлення досудового розслідування; 7) оголошення розшуку підозрюваного; 8) об'єднання та виділення досудових розслідувань; 9) продовження строків досудового розслідування та тримання під вартою; 10) встановлені, відшкодовані матеріальні збитки, суми пред'явлених позовів у кримінальному провадженні, вартість арештованого майна; 11) закінчення досудового розслідування.

Указом Президента України «Про Єдину комп'ютерну інформаційну систему правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю» від 31 січня 2006 р. № 80/2006 з метою поліпшення координації організаційних, оперативно-розшукових, правових та інформаційних заходів правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю, підвищення рівня роботи в цій сфері було визнано за необхідне створення Єдиної комп'ютерної інформаційної системи правоохоронних органів з питань боротьби зі злочинністю. Варто відзначити, що актуальність створення єдиного інформаційного простору з питань боротьби зі злочинністю не обмежується потребами лише правоохоронних органів. Адже необхідність об'єднання відомчих інформаційних баз з метою підвищення ефективності протидії ухиленню від сплати податків¹ послужила підставою для створення й фіскального органу – Міністерства доходів і зборів України шляхом реорганізації Державної митної служби України та Державної податкової служби України².

До числа очікуваних наслідків реалізації Національної програми інформатизації входить підвищення рівня ефективності боротьби з правопорушеннями, корупцією, організованою злочинністю на основі створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи правоохоронних органів України та міжвідомчого інформаційно-аналітичного комплексу аналізу і прогнозування рівня злочинності та правопорушень. У контексті викладеного у підп. 1.3 п. 1

¹ Азаров: нове міністерство займеться ухиленнями від податків [Електронний ресурс] // Укр. правда. – 2012. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2012/12/27/6980640/>. – Заголовок з екрана.

² Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 24 груд. 2012 р. № 726/2012. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/726/2012>. – Заголовок з екрана.

розділу I Положення метою створення та ведення Реєстру як невід'ємної складової інформаційної інфраструктури правоохоронних органів визначено забезпечення: 1) єдиного обліку кримінальних правопорушень та прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження; 2) оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування; 3) аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, учинених у державі.

З огляду на викладене, крім постановки питання щодо повноти переліку цілей, сподівання на досягнення яких доцільно і можливо пов'язувати зі створенням та веденням Реєстру, а також оптимальності структури і повноти інформації про об'єкти обліку Реєстру, слід визначитися й з реальністю досягнення вже проголошених цілей. Це потребує вирішення низки питань щодо принципової здатності Реєстру в його сучасному вигляді забезпечити:

1) єдиний облік кримінальних правопорушень та прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження з урахуванням тієї обставини, що відповідно до підп. 1.10 п. 1 розділу I Положення реєстраторами Реєстру визначені виключно: прокурори і слідчі органів прокуратури, внутрішніх справ, безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, та органів Державного бюро розслідувань (із моменту створення). А збирання, зберігання, облік і узагальнення часто одних і тих самих відомостей стосовно одних і тих самих об'єктів обліку й далі здійснюватиметься різними органами без створення єдиного комплексу автоматизованих систем оброблення даних та управління різного рівня, які були б взаємопов'язані на принципах технологічної, організаційної, документальної, програмної та інформаційної сумісності та утворювали б цілісну інформаційну інфраструктуру;

2) оперативний контроль за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, адже підп. 1.11 п. 1 розділу I Положення користувачами Реєстру визначені виключно: керівники прокуратур та органів досудового розслідування, прокурори, слідчі та інші уповноважені особи органів внутрішніх справ, безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податко-

вого законодавства, та Державного бюро розслідувань, які виконують функції з інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів та ведення спеціальних обліків (оперативних, оперативно-облікових, дактилоскопічних тощо) відповідно до чинного законодавства. При цьому до переліку користувачів Реєстру не включено навіть слідчих суддів, уже не кажучи про захисників, представників потерпілих, цивільних позивачів, цивільних відповідачів;

3) повноцінний аналіз стану та структури кримінальних правопорушень, учинених у державі, а також наступної розробки на основі такого аналізу ефективних заходів запобігання злочинності виключно на підставі тих даних, внесення яких до Реєстру передбачено переліченими нормативно-правовими актами. Якщо відповідно до підп. 1.2 п. 1 розділу I Положення Реєстр – це електронна база даних, а згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» база даних – це іменована сукупність даних, що відображає стан об'єктів та їх відношень у визначеній предметній області, то чи може сукупність даних, визначена у п. 2.1 Положення, бути принципово спроможною у повній мірі відобразити об'єктивний стан облікованих об'єктів та їх відношень? І чи у повній мірі документально закріплене коло користувачів Реєстру володіє необхідними і достатніми для досягнення цілей створення Реєстру та використання його потенційних можливостей часовими, кадровими, методичними, організаційно-технічними, технологічними, інтелектуальними та іншими ресурсами?

Пошук відповіді на ці та інші актуальні запитання, безсумнівно, повинен здійснюватися у сфері наукової діяльності, якою згідно зі ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» є інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Наука, у свою чергу, повинна орієнтуватися на потреби практики та інтереси підвищення ефективності діяльності. Адже криміналістична теорія впливає із криміналістичної практики і не має інших цілей, ніж обслуговування цієї практики¹.

¹ Колдин В. Я. Служебная роль криминалистики / В. Я. Колдин // Криминалистика. XXI век : материалы науч.-практ. конф. (26–28 февр. 2001 г.). – М., 2001. – Т. 1. – С. 14, 17.

Типові криміналістичні методики як науковий продукт розробляються на базі результатів узагальнення судово-слідчої практики, а отже, вважаються найбільш оптимальними, дієвими (наприклад, розробка підвидової криміналістичної характеристики з детальним аналізом її елементів, виявлення кореляційних залежностей між якими можливо тільки на базі значного емпіричного матеріалу). Саме підвидові криміналістичні методики найбільше наближені до потреб практики, тому що саме на такому рівні можливі формулювання конкретних завдань розслідування й побудова відповідних програм та алгоритмів їх розв'язання. Більше того, саме ці типові програми розслідування та алгоритмічні схеми дій слідчого становлять основу відповідної криміналістичної методики¹.

Зачатки криміналістичної методики закономірно виникають там і тоді, де і коли з'являються знання про той чи інший вид злочину (злочинної діяльності), що знаходять своє відображення у відповідній криміналістичній характеристиці. І якою мірою досліджена злочинна діяльність, такою ж мірою формується й конкретна методика розслідування злочину. Іншими словами, між новим механізмом злочину і новою криміналістичною методикою розслідування завжди існує нерозривний генетичний зв'язок, тобто механізм злочину знаходить своє віддзеркалення в технології (конкретній методиці) розслідування. Поряд із цим необхідно чітко усвідомлювати, що сформувані нову криміналістичну методику можливо не лише на підставі розгорнутого теоретичного дослідження, а й за рахунок отримання нового емпіричного знання, що є досить копітким, трудомістким завданням. У силу зазначеного емпіричні спостереження в багатьох випадках проводяться науковцями поверхнево², а відомості, відображені в криміналістичних характеристиках, мають низький рівень репрезентативності³, адже у більшості ди-

¹ Косарев С. Ю. История и теория криминалистических методик расследования преступлений / С. Ю. Косарев ; под ред. В. И. Рохлина. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2008. – С. 351.

² Гармаев Ю. П. Проблемы создания криминалистических методик расследования преступлений: теория и практика / Ю. П. Гармаев, А. Ф. Лубин. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2006. – С. 38.

³ Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія / В. А. Журавель. – Х. : Апостіль, 2012. – С. 121.

сертаційних робіт емпіричні дані обмежуються вивченням обмеженої кількості кримінальних проваджень¹. Умовою ж проведення наукових досліджень на високому рівні є належне інформаційне забезпечення², у тому числі й за рахунок репрезентативної емпіричної бази.

Заслуговує на цілковиту підтримку позиція Г. Ю. Жирного, згідно з якою криміналістична характеристика злочину як категорія науки криміналістики не є ілюзією, проте для того, щоб зробити її справжнім робочим інструментом розслідування, має бути чітко продумана структура й досліджені закономірні зв'язки між її елементами. Увагу слід зосереджувати не на опису зазначених елементів, так як всі вони висвітлюються як обставини, що підлягають установленню, а саме на цифрових показниках, що відображають кореляційні залежності між ними. Насамперед ці дані зумовлюють практичне призначення криміналістичної характеристики, ураховуються під час розробки методичних рекомендацій із розслідування будь-яких злочинів. Однак на статистичному рівні кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики цих злочинів на теперішній час установити складно у зв'язку з відсутністю достатнього обсягу даних практики. Тому доречно у видових і підвидових окремих методиках використовувати цифрові показники у відсотках або терміни «найчастіше», «імовірніше за все», які можна отримати шляхом узагальнення наявних кримінальних проваджень про злочини зазначеної категорії і які будуть коригуватися по мірі накопичення емпіричного матеріалу³.

У 70-х рр. ХХ ст. на основі узагальнення матеріалів приблизно однієї тисячі кримінальних справ Л. Г. Відонов виявив залежності між деякими елементами криміналістичної характеристики

¹ Бахин В. П. Диссертационные исследования уже не дают повода для изобретения пороха и бумаги / В. П. Бахин // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. – 2007. – Т. 20 (59), № 2. – С. 301.

² Литвак О. Наукове забезпечення діяльності прокуратури / О. Литвак, С. Подкопаєв // Вісн. прокуратури. – 2013. – № 1. – С. 10.

³ Жирний Г. Ю. Щодо вдосконалення окремих криміналістичних методик розслідування злочинів у сфері господарської діяльності / Г. Ю. Жирний // Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності : матеріали наук.-практ. конф. / редкол.: В. В. Сташис (голов. ред.) та ін. – Х. : Кроссрод, 2006. – С. 184–185.

навмисних вбивств, отримавши цінні дані, що стосувалися як умовно-однозначних, так і ймовірно-статистичних закономірних зв'язків. Проте протягом наступних десятиліть наслідувати цей приклад не наважився ніхто. «Легше описувати елементи характеристики, та ще й за власною схемою, ніж займатися вельми копітким процесом виявлення кореляційних залежностей між ними», – резюмував з цього приводу Р. С. Белкін¹. У зв'язку із цим В. П. Бахін пропонує розширювати на базі науки вирішення практичних проблем правоохоронної діяльності шляхом: 1) об'єднання досліджень практиків і вчених; 2) розширення колективних розробок; 3) перетворення кандидатських дисертацій у дослідження практичної діяльності на основі глибоких емпіричних даних².

Зауважимо, що весь процес запобігання, припинення, розкриття, досудового розслідування і судового провадження багато в чому спирається на практичне використання рекомендацій криміналістичної науки, включаючи криміналістичне осмислення й узагальнення практики. Спираючись на досягнення сучасної інформатики, її упровадження в технології криміналістичних досліджень, перед криміналістичними науковими закладами і практичними органами розслідування постає необхідність значно ширшого застосування історичного досвіду криміналістики. Сьогодні з'явилася можливість криміналістичного аналізу величезних масивів розслідуваних і розглянутих кримінальних проваджень із метою узагальнення статистично обґрунтованих результатів успішного і невдалого розслідування злочинів шляхом застосування із цією метою спеціалізованих комп'ютерних пошукових і аналітичних програм³. Автоматизація постає сьогодні невід'ємною складовою технологічних умов праці,

¹ Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики / Р. С. Белкин. – М. : НОРМА–ИНФРА-М, 2001. – С. 221.

² Бахин В. П. Диссертационные исследования уже не дают повода для изобретения пороха и бумаги / В. П. Бахин // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. – 2007. – Т. 20 (59), №2. – С. 306.

³ Коломацкий В. Г. Актуальные проблемы развития уголовно-процессуального права и криминалистики / В. Г. Коломацкий // Перспективы развития уголовно-процессуального права и криминалистики (посвящается Н. В. Радутной) : материалы 2-й междунар. науч.-практ. конф. (Москва, 11–12 апр. 2012 г.). – М. : Юриспруденция, 2012. – С. 381.

як чинник, що входить до предмета наукової організації діяльності слідчого та впливає на ефективність діяльності слідчого з розкриття, розслідування і попередження злочинів¹.

При розробці криміналістичної характеристики основним виступає індуктивний метод пізнання, коли дослідник переходить у розвитку знання від окремих, одиничних фактів до узагальнень, від окремих спостережень до загальних висновків. Індуктивна модель наукового знання склалася в межах філософії емпіризму, згідно з якою єдиним джерелом достовірності знання про світ слугує наш досвід. За переконанням Ф. Бекона, індукція, тобто рух від конкретних випадків, щодо яких ми маємо досвід, через абстрагування до узагальнень, – це єдиний можливий спосіб отримання наукового знання. В якості емпіричної бази для застосування цього методу з метою побудови криміналістичної характеристики окремих видів і груп злочинів О. С. Харлов доречно пропонує використовувати електронні бази даних інформаційних центрів органів МВС².

Зауважимо, що тільки у період часу з 1 січня по 20 листопада 2012 р. (по день набрання чинності КПК України) у провадженні лише органів МВС України перебувало 504 027 злочинів³. Очевидно, що жодному дослідникові не вдасться охопити домінуючу частину цього масиву для визначення загальних закономірностей традиційними методами і знаряддями праці. Проте навіть повна індукція як перерахування всіх об'єктів певного класу з виявленням спільних для них властивостей може стати реальністю, якщо збирання, систематизація й узагальнення криміналістично значущих відомостей про злочин, що формують електронну базу даних Рее-

¹ Можаяева И. П. Теоретические аспекты научной организации деятельности следователя / И. П. Можаяева, В. В. Степанов // Вест. криминалистики. – 2010. – № 3. – С. 14.

² Харлов А. С. Использование статистических сведений информационных центров МВД России при разработке криминалистической характеристики отдельных видов и групп преступлений / А. С. Харлов // Вест. криминалистики. – 2010. – № 1. – С. 125–130.

³ Стан та структура злочинності в Україні [Електронний ресурс] // Статистика МВС. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/813157>. – Заголовок з екрана.

стру, будуть здійснюватися автоматично в режимі реального часу засобами комп'ютерної техніки.

Сучасний стан комп'ютерних розробок дозволяє виявити кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики певної категорії злочинів не наочним шляхом, як це здійснювалося раніше, а із застосуванням математичної обробки репрезентативної вибірки кримінальних проваджень. Заслугує на цілковиту підтримку позиція В. А. Журавля, що саме комп'ютерні програми автоматизованої обробки емпіричних даних дозволяють установити найбільшу кількість кореляційних залежностей між елементами криміналістичної характеристики розглядуваної категорії злочинів, перенести отримані дані у кореляційні таблиці, а в подальшому на їх підставі побудувати систему типових версій щодо особи злочинця, мотиву та способу вчинення злочину. При цьому опрацювання даних, відображених у кореляційних таблицях, також має здійснюватися комп'ютерними засобами, з тим щоб максимально сприяти нівелюванню взаємовпливу різноманітних перемінних і хитливих даних, що можуть впливати на перекручення тенденцій¹.

Упорядкування відомостей Реєстру у сенсі забезпечення їх придатності для автоматизованої обробки слугуватиме не лише якісній криміналістичній діагностиці, а й прогнозуванню та плануванню. Якщо криміналістична діагностика дозволяє встановити певні факти і зв'язки тих подій, що вже відбулися, то за допомогою прогнозування за наявною інформацією можна визначити найбільш реальні варіанти розвитку виявлених процесів, що характеризують розслідуваний злочин².

Науковою лабораторією «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України перспективним напрямом модернізації криміналістичних методик і засобом підвищення ефектив-

¹ Журавель В. А. Криміналістичні методики: сучасні наукові концепції : монографія / В. А. Журавель. – Х. : Апостіль, 2012. – С. 224.

² Вольнський А. Ф. Роль криміналістической діагностики в расследовании экономических преступлений / А. Ф. Вольнський, В. А. Прорвич // Криміналіст першодрукований. – 2013. – № 6. – С. 71.

ності розслідування злочинів визначено розробку й використання комп'ютерних програм як підґрунтя інформаційного забезпечення підтримки прийняття рішення слідчим, який здійснює розслідування по конкретному кримінальному провадженню, а саме: забезпечення такої його інтелектуальної діяльності, як планування, і таких аспектів, як висунення робочих версій та обрання оптимальних засобів їх перевірки. Цей напрям потребує належного інформаційного забезпечення, яке можна створити за допомогою Реєстру на підґрунті взаємного інтересу науки і практики у підвищенні ефективності діяльності органів кримінальної юстиції.

Таким чином, виправданню державних витрат на створення Реєстру і кардинальному прискоренню накопичення емпіричного матеріалу, який би дозволяв у режимі реального часу встановлювати достовірні кореляційні взаємозв'язки і взаємозалежності між елементами криміналістичної характеристики кожного виду злочинів, а також завершенню давньої дискусії щодо необхідності розробки єдиної уніфікованої обліково-статистичної картки у сфері правопорушень, яка була б обов'язковою для застосування відповідними органами та містила б необхідні дані від моменту виявлення злочину до моменту відбуття покарання особою, яка засуджена за його вчинення¹, могло б слугувати ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань у вигляді єдиної інтегрованої міжвідомчої електронної інформаційно-аналітичної системи, яка забезпечувала б централізоване автоматизоване збирання, обробку і зберігання криміналістично значущої інформації, а також надання її уповноваженим суб'єктам для задоволення наукових і практичних потреб.

Удосконалення змістовного наповнення і порядку ведення Реєстру з урахуванням діалектичних залежностей, інтегративних зв'язків науки і практики, а також взаємних потреб їх подальшого розвитку потребують: переосмислення та розширення переліку цілей його створення й ведення; наукового опрацювання структури

¹ Христич І. О. Деякі питання вдосконалення обліку злочинів у сфері господарської діяльності / І. О. Христич // Відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності : матеріали наук.-практ. конф. / редкол.: В. В. Сташис (голов. ред.) та ін. – Х. : Кроссеруд, 2006. – С. 222.

й обсягу інформації, що підлягає обліку в Реєстрі, відповідно до спеціальної анкети, розробленої на основі детального вивчення криміналістичної характеристики кожного виду злочинів; розширення кола користувачів Реєстру за рахунок включення до їх числа насамперед вчених (криміналістів, кримінологів, фахівців у галузі юридичної психології тощо) із забезпеченням безперешкодного авторизованого їх доступу до Реєстру та гарантій захисту охорнюваної законом таємниці.

Проанализирована принципиальная способность Единого реестра досудебных расследований удовлетворять актуальные потребности судебно-следственной практики. Сформулированы предложения в отношении ведения Реестра в виде единой интегрированной межведомственной электронной информационно-аналитической системы, которая обеспечивала бы централизованный автоматизированный сбор, обработку и хранение криминалистически значимой информации, а также предоставление ее уполномоченным субъектам для удовлетворения научных и практических потребностей.

The fundamental ability of the Unified Register of prejudicial inquiries to satisfy the current needs of the judicial and investigative practice is analyzed. The proposals in aspect of keeping the Register as a unified integrated interagency electronic analytical information system which would provide a centralized automated data collection, processing and storage of forensically important information as well as providing this information to authorized entities in order to meet the academic and practical needs are formulated.

Рекомендовано до опублікування на засіданні лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 9 від 25 вересня 2013 р.).

*Рецензент – доктор юридичних наук, професор
В. Ю. Шепітько.*